

Марказий Осиёда XIV асрда пайдо бўлган яна бир йирик тасаввуфий тарикат — «Накшбандия» тарикатидир. Бу тарикат Хожа Мухаммад Баҳоуддин Накшбанд номи билан боғлиқдир. Накшбанд 1318 йилда Бухоро ёнидаги касри Хиндуён кишлогига тугилади (сўнгра Хазрати Накшбанд шарофати билан бу кишлоқ «касри Орифон» деб атала бошланган). 1354 йилда вафот этган мутасаввуф олим Хожа Мухаммад Бобои Самоси Баҳоуддин Накшбанднинг Бухоро ёнидаги касри Хиндуён кишлогига пайдо бўлишини олдиндан башорат қилган экан. Мазкур мутасаввуф донишманд ёш Баҳоуддинни ўзига ўғил қилиб олади ва хар томонлама уни тарбия қилади. Вафотидан олдин уни ўз шогирди Саййид Мир Кулолга топширади. Шу заминда ёш Баҳоуддин ўша даврдаги атоқли мутасаввуф Саййид Мир Кулол қармоғига таълим олган. Тасаввуфнинг машхур билимдони, атоқли шарқшунос Е. Э. Бертельснинг ёзишича, Накшбанд таълимотининг асосида ихтиёрий равишдаги фақирлик ётади... Шунга биноан, Баҳоуддин Накшбанд умри бўйи дехкончилик билан кун кечирган, ўз кишлогига унчалик катта бўлмаган ерига бугдой ва мош экар экан. У уйда ҳеч қандай мол-дунё ва бойлик сақламаган. кишда қамишлар устида, езда эса бўйра устида ётиб кун кечирган. Унинг уйда ҳеч қачон хизматкор ҳам бўлмаган. Хазрати Накшбанд бутун умрини ўз хоҳиши билан фақирлик ва йўқсилликда ўтказган. Зеро, бу тарикатнинг асл ақидаси — «Дил ба ёр-у, даст-ба қор» — яъни «доимо кўнглинг Аллоҳда бўлсин, кўлинг эса ишда», деган гоёни илғари суради. У ўз кўл қучи билан кун кўришни ёқтирган, топган-тутганларини — етим-есирларга, бева-бечораларга инъом этган, ҳукмдорлардан доимо ўзини йироқ тутган, улар олдида ҳеч қачон таъмағирлик қилиб яшамаган.

XIV асрда Марказий Осиёда пайдо бўлган «Накшбандия» таълимоти Афғонистон орқали Хиндистонга ва бошқа ислом юртлирига шиддат билан тарқала бошлайди. Накшбандия таълимоти Темурнинг мўғуллар истеълосига қарши қураш, мустанкил давлат барпо этиб, унда маданий-маънавий ривожланишни таъминлашга интилишида, теурий даври маданий юксалишида катта ижобий аҳамият қасб ётади.

XV асрнинг кўп олим-фозиллари, давлат арбоблари, санъаткор-лари Накшбандия таълимотидан кенг фойдаландилар, унга ўта ижобий муносабатда бўддилар. Захириддин Мухаммад Бобур (1483-1530) даврида, ундан кейинги ХУ1-ХУИ асрларда бу жараён анча тезлашади. Накшбандия тарикати XVI асрда Хожа Мухаммад ал-Бокий Кобулий (вафоти 1605) Хиндистонга боргандан сўнг Хинд тупроғида ҳам авж олади. Бу машхур мутасаввуф олим Афғон ва Хинд юртлирида Хожа Боқибилло номи билан машхурдир. Унинг шогирди Хожа Аҳмад Форуқ Сирхиндий (1563-1624) эса Накшбандия таълимотининг XVII асрда Хиндистонда ёйилишида катта роль ўйнаган.

Шундай қилиб, бизнинг табарруқ юртдошимиз Хазрати Баҳоуддин Накшбанд томонидан асосланган Накшбандия таълимоти Марказий Осиё, Ўрта ва Яқин Шарқ халқларининг ижтимоий-сиёсий, маънавий-маданий ҳаётида жуда катта ўрин эгаллади. Бу таълимот бошқалар меҳнати билан кун кечиришни, текинхўрликни, ижтимоий зулм-истибдодни қатъиян қоралайди. Бу таълимот тарафдорлари аскетизмга (тарқидунёчиликка) қарши, бой-зодагонларнинг зулм ва истибдодига қарши бўлганлар, фақат ўз кўл қучи, пешона тери билан ҳалол меҳнат қилиб кун кечиришга қақирганлар. Накшбандийлар савдо-сотик, дехкончилик, хунармандчилик, бадий адабиёт, мусика, илм-маърифат, хаттотлик, наққошлик, миниатюрасозлик, қурувчилик қаби барча фойдали ва хайрли юмушлар билан шугулла-нишга даъват этганлар. Шунинг учун ҳам ўз давридаги

илм-маърифатнинг, адабиётнинг йирик намояндалари бўлмиш Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Хушхолхон Хатак, Ахмад Шох Дурроний, Махдумкули Фирогий сингари юзлаб улкан тараккийпарвар, инсонпарвар шоирлар ва мутафаккирлар Накшбандия йўлини танлаганлар, хаётни ва инсонни авжи баланд пардаларда куйлаб, тинмай баракали ижод қилганлар.

Хожа Бахоуддин Накшбандни Марказий Осиё халклари жуда юксак кадрлайдилар. Халкимиз ул Хазратга баланд эътикод қўйиб, «Ба-хоуддин — балогардон!» дея беҳад эъзозлайди. Хозирги мустақиллик замонида «Яссавия», «Кубравия», «Накшбандия» каби ўлкамизда (Туркистонда) вужудга келган тарикатлар энди бизда ҳам ҳар томонлама чуқур ўрганила бошланди. Хожа Ахмад Яссавий, Шайх Нажмиддин Кубро ва Хожа Бахоуддин Накшбанд сингари мутасаввуф донишмандларнинг поклик, тўғрилиқ, меҳр-шафкат, адлу инсоф, имон-дорлик, меҳнатсеварлик, ватанпарварлик каби илгор умумбашарий фикрлари давримизга ҳамоҳанг бўлиб, келажак учун хизмат қилади. 1993 йилда Ўзбекистонда Бахоуддин Накшбанднинг 675 йиллиги зўр гантаналар билан ўтказилди, унга бағишлаб катор асарлар нашр этилди, Халқаро илмий конференциялар бўлиб ўтди. Бухородаги Накшбанд номи билан боглик бўлган ёдгорликлар қайтадан тикланди.

О. Усманов